

УДК 321.7: 316.28

Д.В. Яковлев, канд. політ наук, доцент

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Вул. Дворянська, 2, м. Одеса, Україна, 65026

МЕДІАТИЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО РЕЖИМУ

Досліджується процес медіатизації політичної реальності, аналізуються позитивні та негативні аспекти інформатизації політичного простору в умовах становлення та трансформації демократичного політичного режиму.

Демократія, як тип політичного режиму, вже більше шістнадцяти років залишається метою для України та зберігає актуальність для політичної теорії та практики. На відміну від авторитаризму, чи тоталітаризму, демократія стала символом сучасної політики та урядування. У кінці ХХ – на початку ХХІ ст., демократія не лише довела свою успішність у світовому масштабі, а і перейшла черговий рубіж між століттями, залишаючись «сучасною» реальністю декілька століть поспіль.

Тому, не дивно, що інформаційний та глобальний світ називають «демократичним», а диктаторські режими стають анахронізмом в епоху інтерактивних мас медіа, «прямих ефірів», та мереж, що поєднують відео, аудіо та текстову інформацію. Можна погодитись з висловом Ф. Закарія, що «проблеми правління, напевне, будуть проблемами у рамках самої демократії», але альтернативи демократичного урядування будуть мати великі розбіжності, про що свідчить, серед іншого, розмаїття підходів до аналізу демократії у науковому дискурсі. Серед авторів, що досліджували трансформації демократії в інформаційну добу та пропонували власні варіанти її розвитку, можна назвати І. Валлерстайна, М. Кастельса, П. Бурд'є, С. Гантингтона, О. Тофлера, Д. Гелда, Е. Мак-грею, Г. Вайнштейна та ін.

Актуальною сферою досліджень, що має практичну значимість для політичної взаємодії в Україні, виступає аналіз механізмів електронного урядування, як однієї з можливих альтернатив розвитку демократії та, ширше, взаємовпливу інформаційної сфери і демократичної форми правління. Мета статті «Медіатизація політики в умовах становлення демократичного режиму» – проаналізувати позитивні та негативні аспекти інформатизації політичного простору для сучасних демократій. Статтю «Медіатизація політики в умовах становлення демократичного режиму» написано в рамках виконання комплексної науково-дослідницької теми кафедри політології ІСН ОНУ ім. І.І. Мечникова № 110 «Дослідження політичної взаємодії в умовах трансформації суспільства» (номер державної реєстрації – 0106U006191).

Звичайно, відмінності між режимами, які ми називали, або продовжуємо називати «демократичними» існують у часі та просторі. В якості ілюстрації різниці між сучасними демократіями та політичним режимом, який постає в Україні, дозволює навести перші речення двох наукових статей, що присвячені аналізу демократії. Так, у статті Фаріда Закарія «Виникнення неліберальних демократій» стверджується: «Ми живемо у демократичну епоху» [1], а стаття відомого українського соціолога Ірини Попової «Демократія» как средство идентификации и мифологизации» починається наступним чином (цит. мовою оригіналу – Д.Я.): «Демократія» у всех сейчас «на слуху» [2, с. 13]. Очевидно, що для «вкорінення» демократичних інституцій в Україні необхідна політична воля громадян (і не лише під час вирішальних, з точки зору демократичного врядування, виборів), та час, щоб призвичаїтись до демократичних правил та процедур прийняття рішень. Але складність ситуації «навздогінної» демократизації в Україні полягає, у тому числі, у динамічному розвитку інформаційної демократії, становленні «електронної демократії» у світовому масштабі. У цьому сенсі, демократія в Україні може так і залишитись «на язиці», тобто у сфері політичної риторики, не знаходячи реалізації як у площині політичної взаємодії, так і у практиках повсякденного життя.

Оптимізувати систему урядування, підвищити рівень комунікативної активності та порозуміння у суспільстві покликана електронна демократія, яка створює технологічні можливості для прийняття основних політичних рішень безпосередньо громадянами шляхом проведення плебісцитів в інформаційній мережі. Система електронної демократії обіцяє зробити уряд більш ефективним, швидше реагуючим на зростаючі вимоги часу, більш прозорим та легітимним, а також впровадити кращі публічні послуги. Основним завданням Е-демократії є наближення державних інститутів, та послуг, що вони надають, до громадян. Одним із завдань електронної демократії, за визначенням EUROSAT, є «підвищення політичної участі». В Україні прийнято Національну програму інформатизації, а 21 вересня 2005 року відбулись «Парламентські слухання з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні», на яких, зокрема, було зазначено, що фактично проблему «електронного урядування» в нашій країні «забалакано» [3]. Окрім цього, різні посадові особи декларували, що «вже через 5-10 років Україна інтегрується у світову інформаційну систему» (В. Бондар) та зазначали, що «під час переходу від

індустріального до інформаційного суспільства головною метою державної політики України, має бути інформаційне забезпечення соціально-економічного розвитку держави, перехід до нового етапу побудови демократичного суспільства і входження України в світове інформаційне співтовариство» (С. Ніколаєнко) [3]. Таким чином, принаймні на рівні декларацій, держава визнає взаємозв'язок між розвитком інформаційного простору та демократією та визначає термін у 5-10 років для побудови сучасної інформаційної та політичної системи, готової до інтеграції у світову (демократичну) інформаційну систему.

Демократія змушує урядовців працювати без монополії на інформацію, яка була одним з основних ресурсів державної влади, а, отже, і без «монополії на істину». У сучасному світі, завдяки електронним мас медіа та Інтернет, зростає швидкість розповсюдження інформації, а друківані медіа та, той-таки Інтернет, забезпечують аналітичність матеріалів, завдяки чому розширюється сфера доступної для уваги спільноти політики та публічної політичної інформації. Це, у свою чергу, сприяє децентралізації влади та «послаблює вертикальні, ієрархічні моделі соціальної організації» [4, с. 13]. На думку Г. Вайнштейна, саме «у вдосконаленні існуючих та появи нових комунікаційних технологій можна побачити бачить засіб оздоровлення демократії, ефективний інструмент реалізації зворотного зв'язку і забезпечення безперервності масової участі у політичному процесі» [4, с. 14].

Розвиток інформаційної сфери призводить до медіатизації політичної взаємодії, що, на наш погляд, є одним із не багатьох процесів, спільних, та однаково небезпечних, для України та країн консолідованої демократії.

З одного боку, сучасні інформаційні технології позитивно впливають на розвиток і зміцнення демократії. Зокрема, вони:

- створюють нові форми комунікації у сфері публічної влади;
- послаблюють інформаційну залежність суспільства від традиційних медіа, які редагують інформацію відповідно до своєї мети, а отже, до розширення діапазону доступних для громадян думок;
- призводять до зростання відкритості і транспарентності політичних інститутів і політики в цілому;
- створюють нові механізми політичної мобілізації мас, що сприяє організації і координації дій політичних однодумців, підвищують шанси невеликих партій і представників політичних меншин, які отримують можливість звернення до широких масових аудиторій;
- надають широким верствам населення технологічну можливість брати участь в обговоренні суспільно-політичних проблем;
- нарешті, інформаційні технології «розширюють можливості взаємодії громадян і урядових органів, що, революціонізуючи систему зв'язків між суспільством і владою, і роблячи більш чулим голос звичайних людей, змінює саму тканину демократичного процесу» [4, с. 15].

З іншого боку, розширення інформаційної сфери та медіатизація політики можуть мати негативні наслідки, серед яких слід назвати:

- зміну системи представництва громадянських інтересів відповідно до медійного формату;
- перетворення політики у медіа процес;
- віртуалізацію політичного простору та створення «реальної віртуальності» (М. Кастельс);
- створення політичної та медійної «гіперреальності», що, у свою чергу, породжує феномен медіакратії.

В умовах демократії, посилюються суспільні очікування від інформаційної «відкритості» політичного простору, з'являється впевненість, що більшість проблем можна викласти у дискурсивній формі, та вирішити у ході діалогу. Ще більше сподівань на раціональну комунікацію та діалог покладають суспільства, що здійснюють демократичний транзит. Російська дослідниця В. Федотова, зазначає, що «теми діалогу і комунікації увійшли в число визнаних засобів пізнання і перетворення, як пізнавальних, так і реальних протиріч... Від діалогу і комунікації чекають компромісу, колективної солідарності і, на її ґрунті, виникнення соціальності нової якості... Надії на діалогізм сьогодні є загальними... Беззмістовні «діалоги», «комунікації» та «толерантності» заповнили нашу літературу і наше життя» [5, с. 75].

І, хоча, розвиток політичної комунікації активізує рівень безпосередньої демократії, «без якого інші моделі демократії лише моделі толерантності, що нав'язуються класом, який панує» [5, с. 75], можна погодитись із Ю. Габермасом, який стверджує: «Розум, виражений у комунікативній дії, сприяє взаєморозумінню, але тільки разом із традиціями, що злилися в особливу тотальність, суспільною практикою і усім комплексом тілесного досвіду» (цит. за Федотова В.Г. Факторы ценностных изменений на Западе и в России).

Відсутність демократичних традицій у посткомуністичних країнах, не тільки ускладнює діалог між акторами політичної взаємодії, а і вводить новий важливий фактор у політичну комунікацію – мовчання населення, яке стає ще більш загрозливим на фоні намагань монополізувати волю народу з боку різних політичних сил.

Бібліографічний список

1. Закария Фарид. Возникновение нелиберальных демократий / Фарид Закария // Логос. — 2004. — № 2. — С. 45–72.
2. Попова И.М. «Демократия» как средство идентификации и мифологизации / И.М. Попова // Вісник ОНУ. Соціологія і політичні науки. — 2007. — Т. 12. — Вип.6. — С. 13–20.
3. Парламентські слухання з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. Електрон. текстовые данные. – Режим доступа: [http: www.rada.gov.ua/zakon/skl4/par_sl/index.htm](http://www.rada.gov.ua/zakon/skl4/par_sl/index.htm)
4. Вайнштейн Г. Мир в начале тысячелетия. Информационная революция и демократия: ожидания, реальность, перспективы / Г. Вайнштейн // Мировая экономика и международные отношения. — 2003. — № 7. — С. 13–21.
5. Федотова В.Г. Факторы ценностных изменений на Западе и в России / В.Г. Федотова // Вопросы философии. — 2005. — № 11. — С. 3–32.

Поступила в редакцию 18.02.2008 г.